

Válasz

Dr. Rakonczai János egyetemi docens bírálatára

Tisztelt Tanár Úr!

Köszönöm, hogy alapos bírálatot készített értekezésemről, amelynek témaválasztását aktuálisnak tartja, különös tekintettel arra, hogy a Kapossal eddig alig foglalkoztak a geográfusok.

A dolgozat szerkezeti felépítésének kapcsán a Mezősi Gábornak adott válaszban már igyekeztem indokolni, miért tulajdonítottam ilyen nagy jelentőséget a nemzetközi szakirodalom mint „kutatási előzmény” bemutatásának. Való igaz azonban, hogy az itt megemlített valamennyi kérdésre nem utalok vissza a saját kutatásaimmal foglalkozó fejezetekben (ami egyébként teljességgel lehetetlen is lenne). Mégis úgy éreztem, a kutatás céljai mások korábbi, más folyókon végzett vizsgálatainak folyamányai, ezért „csúsztattam” túlságosan hátra „Az értekezés céljai” c. fejezetet. A Kaposról magáról alig van olyan korábbi kutatás, amelyre hivatkozni lehetne.

Opponensem túlzott leegyszerűsítésnek tartja, hogy az ártéri elöntések helyei az ártér mikrodomborzatából jól meghatározhatók. A folyószabályozások után az árvízszintek megemelkedtek, ezért valóban több terület kerülhet víz alá, mint amennyi a felszínformák elhelyezkedéséből következne. A szövevényes mintázatú folyókra tett megjegyzés nyilván csak a természetes állapotú folyókra érvényes. (Szabályozott szövevényes meder nem nagyon létezik.) Esésük jóval az említett 1 m/km alatt van.

A kis vízfolyások kedvező ökológiai állapotáról szóló megjegyzésem a forrásvidékekre, a folyók legfelső szakaszára, forráságaira vonatkozik. Hacsak nem villámárvízre különösen hajlamos, nagy esésű vízfolyásról van szó (mint pl. a Kapos mecseki mellékvizei), az ilyen patakok (így a Kapos felső szakasa is) vízjárása, legalábbis alapvízhozama, kiegyenlítettebb (ld. 7.5. ábra), mint a nagyobb folyók alsóbb szakaszán. A hollandiai példára az ökológiai folyosók létesítésének lehetőségeit taglalva valóban nem gondoltam.

Nem tartottam feladatommak, hogy értékeljem a Vásárhelyi Terv Továbbfejlesztését, amely egy tipikusan alföldi, alluviális folyóra vonatkozik, vagy a Kapos vízgyűjtő-gazdálkodási

tervét. (Az utóbbira egyébként érvényes a 2002-ből származó idézet: hosszú idő, tíz év után készült el, mégis hirtelen összeollózottnak tűnik. Mivel nem támaszkodik hidromorfológiai kutatásokra, ebből a szempontból tudományos megalapozottsága kétséges.)

A Kapos ártere mint mintaterület kiválasztásával kapcsolatban arra szeretnék utalni, hogy praktikusán szinte más lehetőségem nem is volt. Kérem opponensem, hogy Pécsről kiindulva gondolja végig, miért nem jöhetett szóba az ártér szegmentációjával foglalkozó kutatás számára sem a Duna, sem a Dráva, sem a Sió-Sárvíz, de még a Karasica sem. Az ország többi folyóját a nagyobb távolság miatt kellett kizárnom. A mintaterület jellemzésében a vízgyűjtő legmagasabb pontja nem elírás, a pécsi Jakab-hegy (583 m, a vízgyűjtő legdélibb csücskében) vizei az Orfői-tavakon és a Baranya-csatornán keresztül végül a Kaposba jutnak.

A Kutatási módszerek c. fejezetben valóban foglalkozom néhány olyan megközelítéssel is, amelyeket – különböző okokból – nem használtam fel a Kapos vizsgálatára. Ha az alkalmazott módszert magam, ill. munkatársaimmal együtt dolgoztam ki, akkor – bár eredménynek is tekinthető – fel kellett sorolnom a módszerek között is. Köszönöm opponensem javaslatát (az ajánlott irodalmi hivatkozással együtt) a távérzékeléses módszereknek az elöntésveszélyes területek megállapításában történő felhasználására. Nem hiszem azonban, hogy nagyot tévedtem volna, amikor a tartósan belvíz-elöntéses felszíneket az ártérhez soroltam, hiszen a dombságokon ilyenek legfeljebb elvétve fordulhatnak elő. Buzgárokat is említek a dolgozatban, de valóban inkább átszivárgások okozhatták a Kapos gátjai menti vízborításokat.

A Kapos-völgy szerkezetére és a szükületi/tágulati szögek arányára tett megállapításom tényleg nem teljesen egyértelmű. A szögek elemzésével nem kimutatni kívántam a rotációs elmozdulás irányát, hanem csak közvetett bizonyítékot szolgáltatni a geológusok által más módszerekkel már meghatározott vagy legalábbis feltételezett rotációra.

Opponensem kifogásolja, hogy Ausztráliában kidolgozott módszert alkalmazok egy hazai folyó jellemzésére. A River Styles eljárást azonban a Föld legkülönbözőbb vidékein kipróbálták már, és hasznosnak találták a folyórehabilitációs munkálatok tervezésekor, ezért esett rá a választás.

Egyetértek a bírálóknak a földminősítési módszerek kapcsán tett apróbb megjegyzéseivel: a legeltetés néha segíti, máskor gátolja a védett növények fennmaradását (az invazív növényekét inkább segíti); másrészt a Kapos mentén korlátozottak az öntözési lehetőségek. (Viszont a víztározási lehetőségek jobb kiaknázásával egy ártérrehabilitáció javíthatna ezen a helyzeten.)

A 7. fejezetnek az előírások szerint adtam az Eredmények címet, bár ha tehettem volna, magam sem ragaszkodtam volna ennyire a kötelező sablonhoz. Úgy érzem, ha az eredmények magának az értekezésnek a címe alatt jelenhettek volna meg, akkor talán mégsem annyira rossz a főcím (?).

Felmerül a kérdés, hogy a kisebb vagy a nagyobb folyók oszlanak-e szabályosabban felső, középső és alsó szakaszra. (Stanley Schumm szerint ez egyértelműen a kisebb folyókra jellemző, ezért furcsállottam, hogy a Kapos esetében ez nincs így.)

A tájszerkezet vizsgálatát az ökológusok egy része valóban nem tartja ökológiai feladatnak, viszont szerintem ez a tájökológia lényege. Elismerem, hogy az egyedi tájelemek értékelése nem kapott kellő súlyt az értekezésben, de módszerének további csiszolását és más területeken történő kipróbálását fontos feladatnak tartom. Csakúgy, mint a talajok eloszlása és a belvízveszélyes területek közötti összefüggések feltárását, amire nagyobb terjedelmet szánok az értekezésből készült angol nyelvű könyvben – különös tekintettel a Kapos völgyében gyakori tűzrekesz-kötés talajokra. Bízom benne, hogy az ehhez szükséges felmérés nem haladja meg a képességeimet.

A földminősítést és a helyreállítási elképzeléseket mutató térképek bekerülhettek volna az értekezés ábrái közé, de eredetileg nagyobb méretűekre terveztem őket, ezért szántam a mellékletbe. Az eredményeket nyilván lehetett volna hosszabban is tárgyalni, visszautalva a korábbi kutatásokra. Összefoglalásukat azokkal a megállapításokkal kívántam megoldani, amelyekkel hipotézisek helyességéről nyilatkoztam (146. oldal). Mindenképpen igyekeztem az előírt maximális terjedelmen belül maradni.

Meg lehet-e valósítani az értekezésben foglalt rehabilitációs javaslatokat? Van-e erre a társadalmi igény és megvannak-e a gazdasági feltételei? Nyilvánvalóan ezek a legfontosabb kérdések – noha véleményem szerint ezek jóval túl mutatnak az értekezés céljain. A címben

kerültem a rehabilitáció említését, az értekezésben is csupán annak természettudományos alapjait tanulmányoztam.

Az előntésveszélyes területet szántóföldi művelésbe vételéről a következő a véleményem. Lehet, hogy az Alföldön kényszerűségből erről nem lehet lemondani, de ott maximum 300 000–400 000 ha kerül víz alá egy-egy évben, tehát a 60%-nyi belvízveszélyes területnek csak kis hányada. Ha viszont a Kapos völgyét sújtja a belvíz, akkor a belvízveszélyesnek tekinthető, alacsony fekvésű ártérrészek mind el lesznek öntve. Természetesen ugyanakkor a 2012-höz hasonlóan aszályos években az ilyen területek nagy „vonzerővel” bírnak a gazdálkodók számára. Mindenképpen meg kell azonban fontolni egyéb célú hasznosításukat – lehetőleg az egész völgyre, sőt a vízgyűjtőre készítendő konkrét terv (ajánlás?) keretében.

A szakirodalmi hivatkozásokkal kapcsolatban megjegyzem, hogy az értekezés témájában (is) egyértelmű, hogy az utóbbi évtizedekben minden fontos kutatási eredménynek meg kell jelennie angolul. Ezen belül az angolszász szerzők művei dominálnak, de igyekeztem német, francia, spanyol kutatók főleg angol nyelvű műveit is szerepeltetni. A „távoli” területek közül pedig kiemelkednek az ausztrál kutatások, amelyek több részterületen is a világszínvonalat jelentik. (Erről internetes rákeresések sorozatán keresztül győződtem meg.) Az opponensem fő kutatási területét jelentő belvíz probléma valóban kissé elhanyagolt a hivatkozások között. Két esetben sorolom hosszan a forrásokat: a folyómedrek tipológiája és a folyó/ártérrehabilitáció témájában. Ezzel nem pazarolni akartam az értékes sorokat, hanem azt illusztrálni, amit opponensem is megjegyez, hogy szinte áttekinthetetlenül szerteágazó, bőséges ezeknek a témáknak az irodalma.

Az ábrák szerkesztésében elkövetett hiányosságokat tudomásul veszem, csakúgy, mint a tézisekre vonatkozó dicséretet és az új kutatási eredmények négy pontban összefoglalt elismerését.

Még egyszer köszönöm a mindenre kiterjedő, részletes bírálatot. Hiszek abban, hogy egy alapos, építő jellegű kritika minden tudományos munkának, minden szerzőnek csak hasznára válik.

Pécs, 2012. november 3.

Dr. Lóczy Dénes